

Un error a la maleta

written by Institut Nova Història | 9 d'octubre de 2023

El dia 24 de desembre del 2010, dos diaris gallecs i l'edició gallega d'un de madrileny signada per Miguel Magdalena, sota el titular "Los españoles llevamos un error en la maleta", es feien ressò d'un error que hi ha a l'actual model de passaport espanyol, on es commemora el descobriment d'Amèrica amb el dibuix d'unes caravel·les i el traçat de la ruta atlàntica que, oficialment, seguí Colom l'any 1492 partint de Palos de la Frontera i arribant a Lisboa de tornada del Nou Món, el març del 1493.

L'alcalde del municipi gallec de Baiona reivindica allò que diu la història, i és que Martín Alonso Pinzón va arribar a Baiona una setmana abans que Colom a Lisboa i, per tant, en el passaport d'un orgullós súbdit espanyol hauria de restar clar i palès que fou la vila de Baiona el primer lloc d'Europa que tingué notícia d'aquest fet històric. De fet, Baiona celebra cada any la festa de l'Arribada. Sí, sí, en català. Una paraula catalana que ja pertany al llenguatge universal: l'"Arribada", acció d'atracar a la riba.

Anem a pams. D'entrada, i segons la mateixa historiografia

espanyola, Colom morí sense saber que havia descobert Amèrica, ja que es pensava que havia arribat al Cipango i al Catay (al Japó: les costes d'Àsia). Aleshores, què se celebra a Baiona? La primera travessia oficial de l'Atlàntic? Algú s'equivoca, aquí. O bé els llibres d'història menteixen quan sostenen que Colom no sabia on havia arribat o bé menteixen els de Baiona, que només haurien de celebrar que s'ha trobat el camí curt d'anar al Japó. O potser és que Martín Alonso sabia que havia arribat al Nou Món, però ho va amagar al sòmines de Colom i només ho revelà a la gent de Baiona?

Siguem seriosos. Colom sabia perfectament on anava i on havia arribat. I Pinçon també, per descomptat.

Els autors del disseny del passaport podrien defensar-se adduint que allò que s'hi reflecteix és la ruta traçada per Colom, que és l'actor principal de la descoberta d'Amèrica. Però aquí tampoc se salvarien, perquè els qui hem comprovat que les cròniques dels viatges colombins estan grollerament manipulades, tenim la certesa que Colom sortí del port natural de Pals d'Empordà. Investigacions recents conclouen, a més, que després d'abandonar les Canàries, l'Almirall no seguiria en línia recta per damunt del paral·lel 28, tal com s'assenyala oficialment, sinó que navegaria amb rumb sud-oest i, en arribar a mig Atlàntic a l'alçada de Cap Verd, viraria cap al nord-oest fins a tocar terra a les Antilles. És a dir, segons aquesta versió, Colom va navegar per aigües no permeses a un súbdit no portuguès, en virtut del Tractat dit d'Alcàçovas, del 1479, en què "Castella" i Portugal es repartien la jurisdicció de l'Atlàntic. Potser no és una casualitat que Joan Colom i Bertran, l'infant de Portugal, escollís com a capitans de les dues caravel·les a dos germans de la noblesa portuguesa, en Vicenç i l'Alfons Anes Pinçon.

La història oficial també pretén que de les tres naus expedicionàries només en tornaren les dues caravel·les, i que una tempesta atroç estigué a punt de fer-les naufragar durant el tornaviatge. Colom amb la Niña anà a raure a una de les

illes Açores, on li detingueren la tripulació i només amb penes i treballs aconseguí la llibertat, mentre el temporal extravía va Martín Alonso Pinzón amb la Pinta i el feia arribar a Baiona, a Galícia, a l'altra punta de la Península Ibèrica d'on havien sortit.

La controvertida pèrdua de la nau Santa Maria, que obligaria a deixar a terres antillanes els trenta-vuit mariners trobats cadàvers per l'Almirall en el segon viatge, podria ser una altra de les falsedats històriques ben arrelades en la crònica inicial del descobriment. En Pere Català i Roca recull una reclamació d'en Colom davant l'Audiència de Descàrrecs on l'Almirall afirma que "des de l'edat de 28 anys serví en l'empresa i conquesta de les dites Índies (les Índies? No es pensava que allò era el Cipango?), en què féu a vostra altesa tan gran i assenyalat servei, sense despesa del seu patrimoni reial i sense perill dels seus súbdits". D'aquest document es desprèn que Colom anà a Amèrica finançat sobretot per en Santàngel, dels seus béns personals a tall d'avançament d'allò que més tard la Corona recuperà amb els beneficis de l'empresa, i que cap dels súbdits de la monarquia fou posat en perill. Això vol dir que o bé no passà res de dolent als qui restaren a les Antilles, o bé tornaren tots. En Colom no hauria gosat escriure que no posà en perill els súbdits de sa altesa si un terç de la tripulació del primer viatge hagués mort en haver-los deixat al Carib. En la darrera intervenció del recent Xè Simposi de la Descoberta Catalana d'Amèrica a Arenys de Munt, en Jordi Bilbeny ens recordava la tradició arenyenca segons la qual, els mariners de la descoberta varen demanar un bon viatge i una bona tornada a la Maredeu del Bon Tornar de la masia de Can Sala de Dalt, al terme municipal d'Arenys de Munt. La tradició difícilment s'hauria conservat si els vots efectuats abans de salpar no haguessin obtingut satisfacció per la mort d'un terç dels tripulants. Tot ens empeny, doncs, a considerar que el primer viatge se saldà amb un èxit rotund i no s'hagué de lamentar cap pèrdua humana.

L'arribada del tornaviatge a Lisboa podria justificar-se com una escala tècnica obligada per l'estat de les naus, qui sap si combinada amb la decisió d'en Colom de notificar al rei de Portugal la presa de possessió oficial dels nous territoris, feta en nom dels Reis Catòlics, i consensuar en quins termes s'havia de tancar el Tractat que avui es coneix com "de Tordesillas", emanant de la butlla pontifícia *Inter Caetera* expedida pel papa Alexandre VI. Colom també aprofitaria per visitar la seva esposa, que si hem de fer cas de la història, s'estava reclosa en el monestir d'Odivelas sense professar. De fet, el vaixell de Colom atracaria en el punt de l'estuari del Tejo més proper a Odivelas, a uns 10 quilòmetres. Mentre li reparaven la nau, arribaria a Vilafranca de Xira, on el rei João II s'havia refugiat de la pesta que regnava a Lisboa. La reina s'estava en un altre convent i es diu que també volgué veure Colom per conèixer l'aventura. Així, tant si s'atura a Lisboa com si no —com defensa en Jordi Bilbeny—, entenc que el descobridor enviaria com a herald l'Alfons Anes Pinçon, per anunciar la bona nova. Perquè la pregunta és: qui porta la notícia, qui fa arribar les famoses cartes de Colom en català a l'escrivà de ració, al tresorer i al rei mateix? Un missatger que travessa Espanya a cavall des de Palos de la Frontera? Més senzill: s'hi arribava pel mitjà més ràpid i eficient, la mar, les autopistes d'aleshores, amb la tripulació més escaient, aquella que es delia per tornar a abraçar la família i explicar les meravelles que havia conegut. I al mateix temps s'anunciaria l'arribada de l'Almirall, que havia complert el paper contractual que assumia a les Capitulacions i ja es podia preparar la gran celebració de benvinguda, com esqueia al retorn d'un virrei victoriós. Així, l'Alfons Anes arribaria, en realitat, a Barcelona, que fa de bon substituir per "Baiona".

En Colom passarà de llarg de la ciutat comtal i atracarà a l'estany de Pals, des d'on tornarà a escriure els reis confirmant que ja ha arribat a port, els mariners que vulguin restaran amb la família i els altres integraran la comitiva

que emprèn una autèntica desfilada triomfal de tres dies conforme la gent dels pobles omple les vores del camí de Pals a Sant Jeroni de la Murtra, on és sabut que els monarques hispans reberen Colom.

Baiona, per tant, és Barcelona.

Però els espanyols s'han cregut tant els seus llibres de cavalleries que es pensen que només en porten un, d'error, a la maleta.

Article a càrrec de **Pep Mayolas**